

THE FEATURES OF MANAGEMENT OF AGRICULTURAL LAND RESOURCES IN THE CONTEXT OF GLOBALIZATION OF THE WORLD ECONOMY

Udovenko I.

PhD (Economics), Associate Professor of Department of Geodesy,
Cartography and Cadastre, Uman National University of Horticulture

Shemyakin M.

PhD (Agricultural), Associate Professor of Department of Geodesy,
Cartography and Cadastre, Uman National University of Horticulture
corresponding member of International Academy of ecology and life safety

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЗЕМЕЛЬНИМ РЕСУРСАМИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОГО ПРИЗНАЧЕННЯ В КОНТЕКСТІ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Удовенко І.О.

к. е. н., доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва

Шемякин М.В.

к. с.-г. н., доцент кафедри геодезії, картографії і кадастру
Уманський національний університет садівництва
член-кореспондент Міжнародної академії
екології та безпеки життєдіяльності

Abstract. In this article the authors outlines the peculiarities of strategic management of land resources. In particular, attention is emphasized on delegation of management rights of agricultural purpose land to the regional level and on the problems of strategic land management in Ukraine. The authors carries out a parallel between aspects of strategic management and planning of economic processes at the agricultural enterprises. The researchers emphasizes to the actualization of the process of management of land resource in the country regarding of the development

of each particular branch of the management system, in particular in the management of agriculture. The authors highlights a significant factor which characterizing the competitiveness of Ukraine on the land market of the world. It is her right to own a fairly high share of the most fertile black earths in the world and the prospect of producing agricultural types of production, in their opinion.

Keywords: lands, land resources, strategic management, agricultural, the regional level.

Анотація. В даній статті автори окреслюють особливості стратегічного управління земельними ресурсами. Зокрема, акцентується увага на сталості управління землями сільськогосподарського призначення на регіональному рівні, а також проблематика стратегічного управління земельними ресурсами в Україні. Автори проводять паралель між аспектами стратегічного управління та планування господарських процесів на підприємствах сільськогосподарського спрямування. Наголошується на актуалізації процесу управління земельними ресурсами країни щодо розвитку кожної окремої галузі системи господарювання, зокрема і на провадженні сільського господарства. Автори виокремлюють вагомий фактор, що характеризує конкурентоспроможність України на світовому ринку землі. На їх думку, це і є її право власності на досить потужну частку найродючіших чорноземів світу та перспективу провадження сільськогосподарських видів виробництва.

Ключові слова: землі, земельні ресурси, стратегічне управління, сільське господарство, регіональний рівень.

Прагнення України отримати статус європейської країни з потужним сільськогосподарським потенціалом обумовлено процесами глобалізації сільськогосподарського виробництва у світовому господарстві та прагненням увійти у склад ЄС. Але насамперед подібні перетворення обумовлюють орієнтування усіх галузей господарювання не на удосконалення матеріальної

бази виробництва, а саме на людський потенціал, його якість та створення умов для самовдосконалення.

Як яскравий приклад, в країнах ЄС сталий розвиток сільськогосподарських територій розуміється досить широко, пріоритетними цілями щодо його забезпечення, а й, відповідно, напрямками діяльності організацій та держав-членів є забезпечення інтенсифікації процесу обміну інформацією про рівень ефективності та вплив того чи іншого типу сільськогосподарського виробництва на відведені земельні ділянки та навколишнє середовище в цілому; підтримка сільських господарств щодо поліпшення розуміння необхідності дбайливого використання земельних ресурсів; заохочення включення в міжнародні договори там, де це доцільно, аспекту «сільське господарство і довкілля».

Визначенню ролі і місця сільськогосподарського виробництва в моделі державної політики управління земельними ресурсами, пошуку оптимальної моделі розміщення сільськогосподарських комплексів на окремо взятих територіях, підвищенню ефективності роботи сільськогосподарських підприємств чи комплексів, удосконаленню системи управління сферою земельними ресурсами, залученню іноземних інвестицій було присвячено роботи багатьох зарубіжних та вітчизняних вчених.

Серед базових досліджень стратегічних підходів до управління необхідно визначити, перш за все, праці А. Чендлера [1] та І. Ансоффа [2]. Окремі аспекти стратегічного планування та управління аналізувалися та розроблялися К. Ендрюсом [3], М. Портером [4]. Ці дослідження заклали основи категорійного апарату та концептуальної бази стратегічних підходів до управління, допомогли визначити такі ключові категорії стратегічних підходів до управління як місія, зовнішнє та внутрішнє середовище, зовнішні можливості та небезпеки, сильні й слабкі сторони організації, стратегія, стратегічне планування та управління.

Серед українських науковців можна виділити ґрунтовні праці з даної проблеми В. Щелкунов [5] та Д. Шарова [6]. В. Щелкунов виклав адаптовану до

українських умов теорію стратегічного менеджменту, а також ключові стратегії управління підприємством, галузеві стратегії, стратегії залучення іноземних інвестицій та міжнародні інтегровані стратегії.

Концепції існування та розвитку організацій у зовнішньому середовищі використовують різні підходи та моделі, сформовані на базі різних теорій управління. Ще на початку XX сторіччя у перших працях з менеджменту зазначалось, що планування є інструментом, який допомагає у прийнятті управлінських рішень. Його мета - забезпечення нововведень та змін в достатньому обсязі, щоб адекватно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.

В системі планів стратегічне планування посідає провідне місце. Суть стратегічного планування полягає в забезпеченні виживання організації на динамічному ринку шляхом виявлення нових можливостей та утворення довгострокової стійкої відповідності між цілями організації, її ринковими шансами та внутрішнім потенціалом.

Проблематика стратегічного управління земельними ресурсами в Україні ще не вичерпана. Практичні розробки його застосування тільки починають з'являтися і далеко не на всіх рівнях державного управління сформувалось потрібне стратегічне мислення.

З урахуванням цього у статті поставленні такі завдання:

- визначить роль і місце державного управління земельним ресурсами в сільськогосподарському житті країни;
- сформулювати основні напрямки та принципи розподілу повноважень між центральними органами і регіональними органами управління;
- визначити складові менеджменту земельних ресурсів.

Сьогодні в Україні відбувається інтенсивна трансформація індустріальних економічних механізмів управління. Це впливає не тільки на загальну ситуацію управління земельними ресурсами країни, а й відбивається на розвитку кожної окремої галузі, зокрема і на провадженні сільського господарства. Існує безліч чинників, що впливають на сільськогосподарський

потенціал земельних ресурсів регіону і, відповідно, визначають множинність траєкторій його функціонування та майбутнього розвитку, в тому числі, - це інституційна, економічна, соціальна та екологічна складові потенціалу сільського господарства регіону.

Переорієнтація директивного управління на користь місцевого самоврядування докорінно змінює методичні підходи до формування управлінських рішень. Це практично новий, відмінний від існуючого, методичний підхід. Він передбачає заміну галузевого управління територіальним з подальшою чіткою регламентацією дій керівних структур, насамперед на місцевому, а далі — на районному, обласному, регіональному та загальнодержавному рівнях. Вони мають бути орієнтовані на створення належних умов праці та максимальне задоволення соціальних потреб населення.

Місце і роль державного управління земельними ресурсами обумовлюється основними положеннями класичної економічної теорії, які визначають лише при умові провадження процесу децентралізації, управління земельним ресурсами. Це спонукатиме перенесення центру ваги у прийнятті життєво важливих рішень для забезпечення ефективного господарювання суб'єктів підприємництва на регіональний рівень.

Це дасть змогу підвищити не тільки ефективність контролю за використанням земель, а й можливості більш вірогіднішого прогнозування їх використання та перспективі концентрації потоків інвестиційних потоків у сільське господарство відповідно до рівня потреб. Лише при умові активізації зовнішньоекономічної діяльності сільськогосподарських підприємств на основі формування децентралізованої системи дасть змогу вибору зовнішньоекономічних пріоритетів і диверсифікації міжнародних економічних зв'язків.

Стратегічне планування територій вносить суттєві корективи в методи управління земельними ресурсами, відкидаючи можливість керування діяльністю підприємства виходячи з екстраполяції минулих тенденцій. Виникає

необхідність вносити стратегічні корективи в поставлені завдання згідно зі змінами на ринку і аж до можливості прогнозування виходу на ринок інших товарів. Ця управлінська концепція робить акцент на умови ринку, особливо на умови конкуренції та збуту, як на критерій управління. Ця концепція вже наближається до маркетингу, але в ній ринкові умови враховуються лише як фактори випадкових відхилень від виробленої стратегії, а стратегічний план прилаштовується до таких змін, але не передбачає заходів, що спроможні активно впливати на ситуацію ринку. Стратегічне управління орієнтоване на майбутнє. У зв'язку з цим стратегічне планування, яке визначає бажаний і можливий стан організації в майбутньому, відіграє провідну роль серед функцій стратегічного управління.

Суть стратегічного управління полягає в забезпеченні виживання організації на динамічному ринку шляхом виявлення нових можливостей та утворення довготривалої стійкої відповідальності між цілями організації, її ринковими шансами та внутрішнім потенціалом [7]. Делегування стратегічного управління державним майном, зокрема, земельними ресурсами, на регіональний рівень спонукає регіональні органи управління щодо контролю підвищення рівня відповідальності за ефективну експлуатацію земельного фонду регіону та оптимізації функціонування сільськогосподарських підприємств. А також, відновлення вагомості соціального статусу сільського господарства як основного об'єкта управління економічним та соціальним розвитком території.

Територіальна політика держави щодо управління земельними ресурсами в регіоні полягає в забезпеченні регіонам можливостей для самостійного розвитку на умовах самофінансування та самозабезпечення сільського виробництва. До її складу входять бюджетна та податкова політика; планування, прогнозування та програмування розвитку регіону; використання природних ресурсів та власності регіону; розміщення продуктивних сил; контрольно-аналітична діяльність та інформаційне забезпечення [8]. Таким чином, кожен регіон, в залежності від його територіального розташування,

соціально-економічної ситуації, розвитку інфраструктури сільського виробництва, ресурсного і людського потенціалів тощо, повинен самостійно розробляти стратегічний план свого сільськогосподарського розвитку, що дозволить вибрати найбільш ефективні механізми залучення інвестицій у процес оптимізації управління використанням земель. Без цього Україна, взагалі, і регіони, зокрема, не можуть розраховувати на стабільні темпи економічного розвитку, які б відповідали б природо- та енергозберігаючим тенденціям еволюції світового господарства.

Нагальним є потреба у визначенні поля спільної дії (вища освіта, пенсійна система тощо), з якого центральна влада приймає основні положення, а регіональна влада на їх основі розробляє свої правові акти. Тому, на нашу думку, прийняття правових основ регіональної політики, які закріплюються за центральними органами влади та надають права регіональним органам управління використовувати не менше 70% власних доходів зі сформованих обласною (міською) радою регіональних бюджетів. Тісно пов'язаним з цим питанням є аспект вільного продажу земель сільськогосподарського призначення, оскільки лише за його умови можливим є ефективний перерозподіл у сільському господарстві, активізація залучення інвестицій та формування нових підприємницьких структур на їх теренах. Та цей процес є унеможливленим продовженням мораторію на вільний продаж земель такого типу до 01.01.2016 року, наразі ця сфера залишається без перспектив значних змін [9].

Україна являється однією із найперспективніших учасниць процесу глобалізації сільськогосподарського виробництва на просторах ЄС. Це пояснюється приналежністю їй майже чверті родючих чорноземів планети. На території України знаходиться по різних показникам оцінки земельного потенціалу країни від 25% до 60% чорноземів найвищого рівня родючості. [10, 11] В свою чергу даний фактор обумовлює перспективну тенденцію обрання сільського господарства як пріоритетного виду господарської діяльності країни в цілому.

В Україні є всі необхідні чинники для ефективного провадження таких видів сільського виробництва як: рослинництво, тваринництво, що яскраво підтверджується показниками наявних територій відведених під категорію сільськогосподарського призначення.

На 1.01.2016 року територія сільськогосподарських земель займала - 42726,4 тис. га, це – 70,8% від загальної площі України (території). В тому числі: сільськогосподарські угіддя - 41507,9 тис. га, це - 68,8%; з них: рілля - 32541,3 тис. га, це - 53,9%; перелоги - 233,7 тис. га, це - 0,4%; багаторічні насадження - 892,4 тис. га, це - 1,5%; сіножаті - 2406,4 тис.га, це – 4,0%; пасовища - 5434,1 тис.га, це – 9,0%; інші сільськогосподарські землі - 1218,5 тис.га, це – 2,0%.

На жаль, спостерігається негативна динаміка у порівнянні з 2015 роком, де показник території сільськогосподарських земель дорівнював у натуральному вираженні - 42731,5 тис. га.. Хоча, і у відсотковому співвідношенні, це не так помітно – 70,8% від загальної площі України (території)[12]. Всі ці показники детально висвітлюють всю масштабність призначення земельних ресурсів для ефективного провадження сільського виробництва на теренах нашої держави.

Лише ефективна реалізація ресурсного потенціалу держави, зокрема, збалансованого «розумного використання» сільськогосподарських територій визначає європейську систему цінностей, яка вже довела свою ефективність завдяки успіху країн Центральної і Східної Європи, які демонструють динамічний випереджаючий розвиток завдяки інтеграції до європейських політичних, економічних і соціально-орієнтованих структур.

Отже, головними для організації під час вибору системи управління земельним ресурсами сільськогосподарського призначення є два фактори: імперативи зовнішнього середовища і рівень прагнень, пріоритетів керівної ланки. Якщо сільськогосподарське підприємство розраховує забезпечувати оптимальну рентабельність при наявному в неї наборі видів діяльності та закріплених за нею території земельного фонду регіону й у рамках прийнятих

нею стратегій конкуренції, то їй, як мінімум, необхідно вибрати для себе систему управління, що відповідає тому рівню нестабільності, який вважається ймовірним для даної сукупності видів діяльності на даній території земель в майбутньому.

У той час, як більшість перелічених перешкод реалізації потенціалу розвитку сільських територій, за умови застосування сучасних та ефективних підходів управління земельними ресурсами, можливо подолати відносно швидко (від 1 до 10-15 років), стосовно управлінських перешкод необхідно ствердити, що вони на даний час є найвпливовішими бар'єрами, і їх подолання є найактуальнішим та найскладнішим питанням. Як довго вищезгадані проблеми не будуть вирішеними, так і усі інші заходи з модернізації управління сільських територій України не матимуть очікуваної ефективності та не призведуть до бажаних результатів.

Список літератури:

1. Chendler A. D. Strategy and strukture. - Cambridge: chapters in the history of the industrial enterprise: MIT Press, 1962 - 463p.
2. Anssef J. Corporate strategy. – N. Y. Mc. Graw Hill, 1965 - 241p.
3. Andreus K. The Consept of the Corporate Strategy. - 3rd. Ed.- Homewood III: Richasd D., 1987-132p.
4. Porter M. What is strategy II Hasward Business Review. - 1996. – Nov.- Dec.- P. 61-78.
5. Щелкунов В. И. Деловие стратегии и менеджмент Украины XXI века: Монография/ В. И. Щелкунов – К.: Наукова думка, 2002. – 415 с.
6. Шаров Ю. Стратегічне планування в муніципальному менеджменті: концентуальні аспекти: Монографія / Ю. Шаров – К.: УАХУ, 2001. – 302 с.
7. Шаров Д. П. Стратегічне планування в соціально-технічних системах і в місцевому самоврядуванні: навч. пос./ Д.П. Шаров – К.: УАДУ, 1996. – 88 с.
8. Державне регулювання економіки: навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2000. – 316с.

9. Рада продовжила мораторій на продаж сільськогосподарських земель до 2016 року: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://news.dt.ua/ECONOMICS/rada_proдовzhila_moratoriy_na_prodazh_silskogos_podarskih_zemel_do_2016_roku-112405.html.

10. Україна володіє понад 1/4 родючих чорноземів світу: [Електронний ресурс] / МЗС України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua/main/ua/publication/content/839.html>.

11. Досвід: як захистити свою землю : [Електронний ресурс] / А. Стоянов // Дзеркало тижня. Україна. - № 40. – 09 листопада 2012 р. – Режим доступу: http://dt.ua/LAW/dosvid_yak_zahistiti_svoyu_zemlyu_-111894.html.

12. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://land.gov.ua/info/zemelnyi-fond-ukrainy-stanom-na-1-sichnia-2016-roku-ta-dynamika-ioho-zmin-u-porivnianni-z-dany-my-na-1-sichnia-2015-roku.html>.